

mõisale tegu, abitegu, anda kingitusi — „andameid“, peale selle lasusid tal kohustused ja maksud vallale, maakonnale, riigile, aga muidugi ka kirikule.

Talunikel jäid oma kehva maalapikese harimiseks vaid ööd. Samal ajal, kui mõisnik oma „bäärberis“ ikka rohkem „euroopalikele“ elukommetele andus, välismaalt mööblit ja kirjandust tellides, oli vaene talupoeg näljast ja tööst nõrkemas. Asi läks selleni, et mõisnikud, uskudes eesti rahvast välja surevat, hakkasid mõtlema saksa emigrantide sissetoomisele.

Kõigele lisaks tuli 1840-nda aasta ikaldus: villi ja hein äpardusid täielikult, talupoeg oli näljas, loomad suremas, mõisnikud ei raatsinud omast rikkalikust tagavarast midagi ära anda — seda ta müüs raha saamiseks välismaale, kartuli ajas piirituseks. Meeleheitel viidud talupoeg hakkas lootma mingile imele. Kes suudaks imet teha? Muidugi riigi kõige suurem — keiser. Hakati lootma Vene keisrile. Levis kuuludus, et Venes jagatakse maad kõigile soovijatele. Kuuldus kandus kulutulena Lõuna-Eestisse. Kuna aga Lõuna-Eesti allus tol ajal administratiivselt Riia kubermanguvalitsusele, siis hakkas talupoegi massiliselt Riiga rändama, et lasta end „matsaamiseks kirja panna“.

sõjavägi löödi taganema, ilma et kummalgi pool oleks olnud surmasaanuid. Kuid ehmunud Pühajärve mõisaomanik kindral von Stryck nõudis välja uusi sõjaväeksusi ja tellis kohale sillakohtunikud. Hulk vastuhakkajaid vangistati, neist 42-le määrati ränk vitsanuhtlus, mida otsustati anda avalikult rahva juuresolekul. Ihunuhtluse jagamine ongi „Pühajärve sõja“ verisemaid sündmusi. Kuid laseme sellest kõnelda pealtnägil, kes jutustab „Eesti Kirjanduses“ 1909. a. järgmist (kirjaviis muutmata):

„Kui nüüd se trahvimise päev kätte jõudis, siis laskis Pühajärve mõisnik kindral von Striik... mitu koorimat pikki vitsu valmis tuuva, mis niisugutse, nagu aja kõidetaava vitsa olliva. Kõiki mõisatesse anti käsud välja, et igast vallast rahvas läheks seda peksmist päält vaatama. Siis oli ka rahvast niipalju kokku tulnud, et neid võis mitu tuhat olla, nenda, et se tasane nurm kui rahva meri välja näitas... Nüüd luges maakohtu härra von Brasch Ropka mõisast rahvale ilmlikust säädusest ja sõna kuulamisest suure kõne ette, ja Biiskopi mõisa assessor Barun Brünning luges jälle vaimuliku sääduse poolt õige pikka jutluse, et iga üks hing olgu ülembile alahetlik, kus ealgi ülembid on, need on Jumalast säetud. Kui see sääduste lugemine mööda oli, siis hakkas maakohtu härra neile vangidele nende süüdi ette lugema... Siis säeti se tasatse koha pääle soltati kahte rinda, suud vastastiku seisma, kumbagi rinda 250 meest, summa 500 soltatid, neile anti siis need pikad vitsad kätte, kellest meie juba teame. Need 42 vangid viidi sinna metsa poolitse otsa juure ja tõmmati riidet seljast maha ja saadeti ihualaste neid üks haaval säält soltatide vahelt läbi minema, ja iga soltat pidi üks löök selle pikka vitsaga läbiminejale selja pääle lööma. Aga se polkovnik, kes vene mees, oli üks väga õiglase ja hea südamega inimene, se keelis soltatid ja ütles: ärge lööge neile inemistele mitte kõvaste, sest need ei ole mitte süüdi, et see tuli siin on tulnud, se on kõik nende mõisnikude süüdi ja ülekohtune valitsus... Siis es löö need soltatid kül mitte kõvaste, aga ommei kui need vangid sellest rinnast läbi said, jäid nende jäljed veriseks, mis neil jalgu mööda alla jooksis ja nende selgade ja külgedele pääl ripnesid naha ja liha tükid, sest 500 lööki ei ole jo väike asi suurte vitsadega palja ihu pääle löödud, kui neid ka kül tassa löödi. — Sakslaste mõte oli se, et naad saavad kõik surnuks pekstud, selle tarvis laskis Pühajärve härra von Striik juba selle päeva hommiku 3 surnuvankrid valmis viia, et kui vangid oma jala pääl ei jõua läbi minna, siis vankri pääle kinni siduda ja ikka peksemisereast läbi viia, nagu se muial pool oli sündinud, et vang oli vankri pääl juba surnud, aga 250 pidi veel surnult ära saama... Aga selle polkovniku armu läbi es sa siin kül üttegi surnuks pekstud vaid kõik läksid oma jala pääl läbi, se tuli sellest, et naad olid maast madalast juba löökidega harjunud.“

Nii jutustab pealtnägilja vana Peeter Eichenfeld talupoegade karistamisest, kes olid julgenud avaldada Pühajärvel oma igatsust maalapi järele. Ja selle metsiku peksuga lõppeski „Pühajärve sõda“ väliselt, kuid puhkenud tuli jäi hõõguma rahva hinge.

E. K.